

A man in a blue striped suit is walking away from the camera down a school hallway. The hallway is lined with students sitting at desks. The walls are green and feature several framed portraits. The lighting is warm and focused on the man in the foreground.

ที่ อารณีย์เยี่ยม

School Life

สารคดีเรื่อง School Life ฉายภาพชีวิตประจำวันของนักเรียนประถมในโรงเรียนประจำ Headfort ที่ตั้งอยู่ในประเทศไอร์แลนด์ ซึ่งมีเด็กนักเรียนทั้งจากในพื้นที่ และเด็กต่างชาติที่อาจมาจากแดนไกล เช่น ประเทศแทนซาเนีย และเกาหลีใต้ สารคดีบอกเล่าเรื่องราวตลอดหนึ่งปีการศึกษา และแสดงให้เห็นภาพชีวิตที่เต็มไปด้วยสีสันของชีวิตนักเรียนทั้งเก่าและใหม่ School life ทำให้ชวนเราคิดถึงเรื่องปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน และการจัดการสภาพแวดล้อมโรงเรียนที่ส่งผลต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และความรู้สึกมีส่วนร่วมของนักเรียน

ตั้งแต่เริ่มปีการศึกษา ครูใหญ่ของโรงเรียนสื่อสารให้นักเรียนเข้าใจถึงอำนาจเหนือการเรียนรู้ของตัวเอง ครูใหญ่กล่าวว่า

“...พวกเขาสามารถควบคุมหลายสิ่งหลายอย่างที่ทำได้ การศึกษาของเธอขึ้นอยู่กับตัวเธอและพวกครูพอ ๆ กัน มันเลยขึ้นอยู่กับเธอที่จะหาคำตอบว่า เธอสามารถเรียนรู้อะไรได้บ้าง พวกเขาทุกคนเป็นคนกำหนดชีวิตตัวเองอยู่แล้ว”

เบื้องหลังประโยคเหล่านี้คือการสร้างอำนาจ (empowerment) ให้กับนักเรียนในการตัดสินใจด้วยตัวเอง ซึ่งความเชื่อนี้จะแสดงออกผ่านภารกิจกรรมและบทสนทนาบ่อย ๆ จำนวนมาก

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนตลอดทั้งเรื่องมีความหมายในการส่งเสริมความเป็นตัวตนของเด็กหลายครั้งในห้องเรียน ห้องนอน และสนามเด็กเล่น ดูเหมือนตกอยู่ในความอลหม่าน แต่สถานการณ์เช่นนี้คือสิ่งที่

ครูในโรงเรียน Headfort ถูกฝึกมาให้ยอมรับกับมัน ครูจะถามเหตุผลนักเรียนเสมอว่ากำลังทำอะไรหนึ่งด้วยเหตุผลอะไร แม้ว่าจะเห็นเขาเดินอยู่คนเดียวนอกห้องเรียน โดยไม่ได้ทักท้วงไปก่อนว่าเขากำลังหนีเรียน ในห้องเรียนที่ครูกำลังสอนนักเรียนให้ไม่หวั่นไหวมากนัก กลับถูกนักเรียนสวนกลับว่าครูเองก็เคยทำนิสัยขบถตอนที่เป็นักเรียนเช่นกัน แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ ครูตอบรับว่าสิ่งที่นักเรียนพูดเป็นความจริง ในอีกฉากหนึ่ง แม้ครูจะมองว่านักเรียนกำลังเถียง แต่นักเรียนก็มีความกล้าในการบอกว่า “ผมไม่ได้เถียง ผมกำลังอธิบาย” ซึ่งหากเป็นห้องเรียนไทยคงเถียงไม่ได้มากกว่าเด็กคนนี้นักคนต้องถูกมองว่าเถียงคำไม่ตกปาก ทำให้เด็กไม่กล้าจะอธิบายอะไรต่อ แม้เขาอาจมีเหตุผลที่ดีพอ นอกจากนี้ ห้องเรียนยังเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นทางสังคมอีกด้วย เช่น การแต่งงานของเพศเดียวกัน ซึ่งเป็นเรื่องน่าตื่นตาที่นักเรียนระดับประถมสามารถแสดงความคิดเห็นในประเด็นเหล่านี้ได้อย่างน่าสนใจ

การวางปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนในภาพยนตร์ชวนให้เรากลับมาคิดเรื่องวิธีที่ครูไทยมองการแสดงความคิดเห็นของนักเรียนและความเชื่อใจที่ครูให้กับนักเรียนกันเสียใหม่ ครูใน Headfort เริ่มจากเข้าใจว่าความสวยงามของวัยเด็กคือการได้แสดงออก ชุกชุน และการมีความคิดที่หลุดออกไปจากกรอบของสังคม การแสดงออกในลักษณะอำนาจนิยมที่ใช้การออกคำสั่งจึงมิให้เห็นน้อยมาก ซึ่งเป็นช่องทางให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างเต็มที่และเกิดความไว้วางใจระหว่างกัน ความเชื่อใจเหมือนการสื่อสารสองทาง นักเรียนจะต้องเชื่อใจครูเพียงพอที่จะเผยตัวตนของเราผ่านการแสดงความคิดเห็น ในขณะที่ครูต้องเชื่อใจในความมีเหตุผลของนักเรียนเพียงพอที่จะรับฟังเหตุผลของเขาโดยไม่ทำลายความเชื่อใจนั้นด้วยการสั่งให้พวกเขาหยุดพูดสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับความเชื่อใจก็เชื่อมั่นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากทุก ๆ การกระทำและต้องสั่งสมเป็นเวลานาน ดังนั้นเราจึงไม่สามารถใช้อำนาจเพื่อทุบตีความคิดเห็นของเด็กนอกห้องเรียนแล้วหวังจะให้พวกเขาแสดงความคิดเห็นในห้องเรียนได้ เพราะความเชื่อใจของนักเรียนไม่ได้มีสวิทช์เปิด-ปิดตามเสียงกริ่งเริ่มคาบเรียน ซึ่งได้ไม่ต่างอะไรกับผู้ใหญ่นัก

จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่โรงเรียนในไทยล้มเหลวในการสร้างความเชื่อใจระหว่างครูและนักเรียน ครูมักไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น และลดทอนความคิดเห็น

ให้เป็นเพียงแค่การเถียงข้าง ๆ คู ๆ เสมอ และเก็บไปวิจารณ์ในห้องพักครูว่าเด็กคนนี้ “หัวรุนแรง” หรือ “ดื้อ” ซึ่งเป็นการชวนป้ายที่แฝงไปด้วยอคติ ผลก็คือเด็กรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองไม่สำคัญ ขาดความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ห้องเรียนของเรามีการหยิบยกประเด็นทางสังคมมาพูดคุยกันน้อยมาก เพราะเราไม่เชื่อความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็นที่ซับซ้อนได้ ทั้งที่ครูเองต่างหากคือผู้ที่พรากความมั่นใจนั้นไปจากพวกเขา

ที่ Headfort ตัวตนของนักเรียนยังได้รับการสนับสนุนผ่านการจัดการพื้นที่โรงเรียน นักเรียนสามารถเล่นกับทุกสิ่งทุกอย่างได้ ตั้งแต่เล่นกีฬา เล่นดนตรี ไปจนถึงการวาดรูปบนผนัง เขียนสโลแกนบนพื้นถนน และซ่อมตู้ นักเรียนสามารถสร้าง “ป้อมปราการ” กิ่งไม้ในพื้นที่สวนของโรงเรียนได้ โดยมีครูให้แรงบันดาลใจความปลอดภัย ครูแมนด้ากำกับการแสดงเรื่อง แฮมเล็ต ในขณะที่ครูจอห์นให้รวมนักเรียนเพื่อสร้างวงดนตรีร็อก ซึ่งในท้ายที่สุด เด็ก ๆ จะได้มีโอกาสแสดงความสามารถของเขาให้คนอื่นนักเรียนคนอื่น ๆ เห็น ผ่านการแสดง ในแง่กระบวนการ หลาย ๆ ครั้ง การเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือการไม่สอนแต่ปล่อยให้เด็กได้เล่น ทดลอง และทำผิดพลาด โดยมีครูคอยเพียงสังเกตอยู่ห่าง ๆ เปิดโอกาสให้เขาได้แสดงตัวตนผ่านการลองผิดลองถูก และเมื่อนั้นนักเรียนจะกลายเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง

แน่นอนว่าโรงเรียนในประเทศไทยมีหลายประเด็นที่สามารถเรียนรู้ได้จากโรงเรียน Headfort แต่ก็มีข้อควรคำนึง การใช้แนวทางของโรงเรียนนี้เช่นกัน การเล่าเรื่องของสารคดีนี้ไม่ทำให้ผู้ชมอย่างเราเห็นการทำงานของครูมากนัก ซึ่งอยู่เบื้องหลังการสร้างการเรียนรู้ให้กับนักเรียน และบดบังภาพใหญ่ของการบริหารจัดการการศึกษา แม้เราจะเห็นหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการเด็ก แต่เรายังคงต้องตั้งคำถามว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในโรงเรียนนี้จะใช้กับที่อื่นได้แค่ไหน การถ่ายทำเน้นไปที่ครูสองคนเป็นหลัก คือ อแมนด้า และ จอห์น เลย์เดน ผู้เปี่ยมประสบการณ์ จึงน่าสงสัยว่าการพึ่งพาความสามารถเฉพาะตัวจะส่งผลต่อความยั่งยืนของคุณภาพการสอนอย่างไร เมื่อทั้งสองต้องเกษียณอายุไป นอกจากนี้ โรงเรียนนี้ยังมีความเฉพาะสูง เนื่องจากเป็นโรงเรียนประจำที่มีนักเรียนจำนวนน้อย ทำให้ครูมีเวลาในการอยู่กับนักเรียนมาก และสามารถสังเกตพัฒนาการทุกด้านของนักเรียน ในขณะที่โรงเรียนปกติ ผู้ปกครองส่งผลอย่างมากต่อการใช้เวลาว่างเด็ก อีกทั้งห้องเรียนขนาดเล็ก ที่มีผู้เรียนไม่เกิน 10 คน ยังช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนมากขึ้น และเอื้อให้การติดตามพัฒนาการง่ายขึ้นด้วย จึงเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงว่ามิติด้านการบริหารและนโยบายย่อมมีความสำคัญต่อการสร้างห้องเรียนที่ดีพอ ๆ กับความสามารถของครู

ท้ายที่สุด เรายังเห็นความรู้สึกไม่สบายใจกับความซ้ำซ้อนของอิลลชา ซึ่งเป็นคนที่เก่งแต่เข้าสังคมไม่เก่งนัก ทำให้ครูกลัวว่าเธอจะไม่สามารถเข้ากับสังคมใหม่ของโรงเรียนได้ เรื่องนี้มีประเด็นที่น่าสนใจคือ ในขณะที่การศึกษาปัจจุบันมีการกำหนดทิศทางเป็นการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งให้ความสำคัญกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ครูควรคำนึงเช่นกันว่า นักเรียนแต่ละคนสามารถเรียนรู้ได้ดีในสภาพการเรียนรู้ที่ต่างกัน สิ่งนี้เป็นโจทย์สำคัญที่ครูในไทยจะต้องเจอ คือการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้ โดยไม่สร้างแรงกดดันให้กับนักเรียนที่มีบุคลิกภาพแตกต่างกัน

การเรียนรู้คือการสร้างอำนาจให้กับผู้เรียน เราเห็นถึงหลักการนี้ในทุกตอนของเรื่อง ในขณะที่โรงเรียนไทยเลือกใช้การรวมตัวเพื่อเข้าแถวตอนเข้าในการย้ำกฎเกณฑ์ที่ห้ามทำ และการทำโทษผู้กระทำผิด เราสามารถเลือกจะใช้เวลาส่วนนี้ในการสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนออกไปสร้างความเปลี่ยนแปลงแก่สังคมได้ โดยเราต้องเริ่มจากให้อำนาจนักเรียนในการแสดงเหตุผล สนับสนุนความเป็นปัจเจก และความรู้สึกว่าเขาสามารถควบคุมชีวิตตนเองได้ ซึ่งจะเป็นรากฐานไปสู่การจินตนาการอนาคตของตนเองและสังคม และกล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างเมื่อพบเห็นสิ่งที่เรามองว่าไม่เป็นธรรม